

Budowałam barykadę – powstanie warszawskie oczami sanitariuszki w poezji Anny Świrszczyńskiej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Anna Świrszczyńska, *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając*, [w:] *Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 303.
- Źródło: Anna Świrszczyńska, *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 303.
- Źródło: Anna Świrszczyńska, *Szli kanałami*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 314.
- Źródło: Anna Świrszczyńska, *Szpital*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 292.
- Źródło: Józef Szczepański, *Pałacyk Michła*, 1944 r., dostępny w internecie: https://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Palacyk_Michla/tekst.
- Źródło: Czesław Miłosz, *Jakiegoż to gościa mieliśmy. O Annie Świrszczyńskiej*, Kraków 1996, s. 72.
- Źródło: Michał Nogaś, *Nie jadła mięsa, biegała i ćwiczyła jogę, kiedy nikt tego nie robił. Wiersze Świrszczyńskiej także wyprzedziły epokę*, „Gazeta Wyborcza” 2019, s. 15.
- Źródło: Czesław Miłosz, *Jakiegoż to gościa mieliśmy. O Annie Świrszczyńskiej*, Kraków 1996, s. 67–70.

- Źródło: Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, Warszawa 1976, s. 17.
- Źródło: Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, Warszawa 1976, s. 44–45.
- Źródło: Anna Świrszczyńska, *Dziewczyny z noszami*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 283.
- Źródło: Czesław Miłosz, *Wstęp*, [w:] Anna Świrszczyńska, *Poezja*, oprac. Cz. Miłosz, Warszawa 1997, s. 20–21.
- Źródło: Anna Świrszczyńska, *Nosiłam baseny*, [w:] tejże, *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 293.

Budowałam barykadę – powstanie warszawskie oczami sanitariuszki w poezji Anny Świrszczyńskiej

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

((Miron Białoszewski

Pamiętnik z powstania warszawskiego

Od bomb i samolotów – wybaw nas, Panie,
Od czołgów i goliatów – wybaw nas, Panie,
Od pocisków i granatów – wybaw nas, Panie,
Od miotaczy min – wybaw nas, Panie,
Od pożarów i spalenia żywcem – wybaw nas, Panie,
Od rozstrzelania – wybaw nas, Panie,
Od zasypania – wybaw nas, Panie...

Źródło: Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, Warszawa 1976, s. 44–45.

– to fragment [litanii](#) odmawianej w czasie powstania warszawskiego, który został przywołany w *Pamiętniku z powstania warszawskiego* Mirona Białoszewskiego. We wspomnieniach pisarza z czasów II wojny światowej czytamy o walkach, które doprowadziły do zagłady Warszawy. Autor pokazuje wydarzenia z perspektywy cywila, natomiast Anna Świrszczyńska w swych wierszach z tomu *Budowałam barykadę* oddaje agonię stolicy i jej mieszkańców z perspektywy sanitariuszki.

Twoje cele

- Zapoznasz się z wpływem powstania warszawskiego na twórczość Anny Świrszczyńskiej.
- Wskażesz elementy obrazowania realistycznego w wierszach *Dziewczyny z noszami*, *Szli kanałami*, *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając* i określisz funkcje tego zabiegu.
- Określisz na podstawie utworów sposób widzenia powstania warszawskiego przez sanitariuszkę.

Przeczytaj

Powstanie warszawskie, to – jak mówił o nim Miron Białoszewski –

((Miron Białoszewski

Pamiętnik z powstania warszawskiego

taki front, jakiego raczej w historii świata do tej wojny nie było.

Źródło: Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, Warszawa 1976, s. 17.

Powstanie warszawskie

Powstanie warszawskie to tragiczne wydarzenie w historii Polski. Wybuchło 1 sierpnia 1944 roku i trwało 63 dni. Rozpoczęło się o godzinie 17:00, zwanej godziną „W”. W związku ze zbliżającym się frontem sowieckim Armia Krajowa zdecydowała o walce zbrojnej w stolicy. Zaczęła od ataku na niemieckie posterunki. Polskim obrońcom udało się zdobyć wiele punktów oporu. Niestety, tylko początek działań był pomyślny dla Polaków. Powstańcy byli słabo uzbrojeni, mieli trudności w dotarciu do zakonspirowanych magazynów broni, a zapasy amunicji były niewielkie. Zaledwie na kilka dni walki.

W związku ze znaczącą przewagą wroga powstanie warszawskie zakończyło się klęską 2 października 1944 roku.

O zniszczeniu miasta pisali poeci tacy jak Krzysztof Kamil Baczyński, Tadeusz Gajcy, Zdzisław Stroiński. Wśród twórców, którzy sami doświadczyli tragedii wojny i powstania, była także młoda kobieta – Anna Świrszczyńska, która w swojej poezji pokazuje walki z 1944 roku z perspektywy sanitariuszki.

O autorce

Anna Świrszczyńska (1909–1984) – poetka i dramatopisarka. Pierwsze próby literackie publikowane były w czasopismach „Płomyk” i „Wiadomości Literackie”. Podczas okupacji mieszkała w Warszawie. Imiała się wtedy różnych prac dorywczych, jednak cały czas również tworzyła. Przykładami jej twórczości są m.in. *Szczęśliwa jak psi ogon*, *Jestem baba*, *Budowałam barykadę* czy *Orfeusz*. Poetka, jako powstańcza sanitariuszka, przeżyła w Śródmieściu razem z cywilami 63 dni. Widziała rannych, konających

pod gruzami walącego się miasta.

We *Wstępie* do *Poezji* Świrszczyńskiej Czesław Miłosz przytoczył fragment wypowiedzi poetki nawiązujący do jej okupacyjnych przeżyć.

((Czesław Miłosz

Wstęp

wybuchła wojna. [...] Stałam godzinę pod ścianą pod groźbą rozstrzelania. W pokoju zamarzył mi zimą atrament w kałamarzu. Wszystkie dni i noce pięcioletniego okresu wojny zmagalam się z trudnościami, żeby zapewnić sobie i bliskim mizerną egzystencję, chwytalam się każdej roboty. [...] Wojna zrobiła ze mnie innego człowieka. Wtedy też po raz pierwszy wdarło się do moich wierszy moje własne życie i mój własny czas, który mnie otaczał.

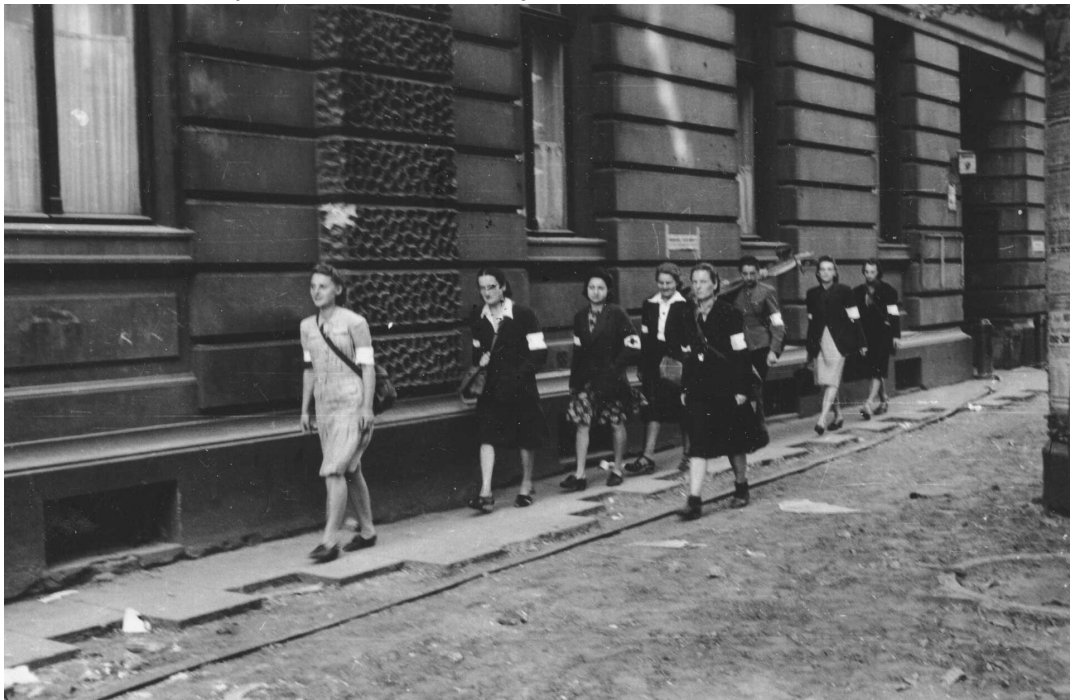
Źródło: Czesław Miłosz, *Wstęp*, [w:] Anna Świrszczyńska, *Poezja*, oprac. Cz. Miłosz, Warszawa 1997, s. 20–21.

Anna Świrszczyńska

Źródło: NAC, domena publiczna.

Dzięki temu, że poetka uczestniczyła w powstaniu, potrafiła wnikliwie przekazywać w swoich utworach informacje o jednej z największych tragedii XX wieku. Po upadku powstania Anna Świrszczyńska przeniosła się do Krakowa i tam mieszkała do końca życia.

Sanitariuszki na ulicy Moniuszki (1944), fot. Eugeniusz Lokajski

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Sanitariuszka w poezji Anny Świrszczyńskiej

Anna Świrszczyńska w 1974 roku wydaje tomik zatytułowany *Budowałam barykadę*, w którym znajdują się wiersze z czasów powstania warszawskiego zaskakujące realistycznymi obrazami. Świadection tamtych czasów zrodzi się dopiero trzydzieści lat po wybuchu powstania.

Sama poetka w wierszu *Nosiłam baseny* pisze następująco:

((Anna Świrszczyńska

Nosiłam baseny

Byłam posługaczką w szpitalu
bez lekarstw i bez wody.
Nosiłam baseny
z ropą, krwią i kałem.

Kochałam ropę, krew i kał,
były żywe jak życie.
Życia było dookoła
coraz mniej.

Kiedy ginął świat
byłam tylko dwojgiem rąk, co podają
rannemu basen

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Nosiłam baseny*, [w:] tejże, *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 293.

Dziennikarz Michał Nogaś tak komentował wiersze Świrszczyńskiej:

((Michał Nogaś

Nie jadła mięsa, biegła i ćwiczyła jogę, kiedy nikt tego nie robił. Wiersze Świrszczyńskiej także wyprzedziły epokę

Ta poezja dotyka prawdy, nie buduje mitu. Poetka pokazuje bohaterstwo powstańców, ale mówi o nim bez patosu, relacjonuje to, co widziała, ucieka się do estetyki realizmu, by oddać tragedię ludzi, również dzieci tęskniących za czasem, w którym człowiek nie będzie zabijał drugiego człowieka.

Źródło: Michał Nogaś, *Nie jadła mięsa, biegła i ćwiczyła jogę, kiedy nikt tego nie robił. Wiersze Świrszczyńskiej także wyprzedziły epokę*, „Gazeta Wyborcza” 2019, s. 15.

Wielu poetów piszących o **hekatombie** powstania warszawskiego mówi o młodych ludziach i dzieciach, które oddawały życie za ojczyznę. W tomiku Anny Świrszczyńskiej *Budowałam barykadę* także znajdują się wiersze o tym mówiące. O jednym z nich pisze Czesław Miłosz.

((Czesław Miłosz

Jakiegoż to gościa mieliśmy. O Annie Świrszczyńskiej

Młodociana sanitariuszka zasypiając, myśli, że gotowa jest zginąć wiele razy, byle ludzie już nie musieli umierać. Przy całym tonie żałobnym tego dzieła jest też w nim ton ekstatyczny, podziwu dla wspaniałości człowieka, jeżeli jest zdolny do aktów czystego samopoświęcenia.

Źródło: Czesław Miłosz, *Jakiegoż to gościa mieliśmy. O Annie Świrszczyńskiej*, Kraków 1996, s. 72.

Budowałam barykadę

Zbiór wierszy *Budowałam barykadę* ukazał się w 1974 r. Głównym bohaterem całego tomu jest śmierć, która przybiera wiele postaci i jest niepokonana. Na tle okupowanej Warszawy unosi się lęk, ludzie ponad wszystko pragną ocalić własne życie oraz uchronić przed śmiercią rodzinę. W obliczu ludzkich tragedii i lęku o życie swoje i najbliższych okazuje się, że niemożliwa staje się wierność wartościom ukształtowanym przed wojną. W wierszach Anny Świrszczyńskiej nie pokazuje się silnych związków emocjonalnych. Te związki są ważne, ale dotyczą raczej potrzeby unikania osamotnienia. W kategorię śmierci w zbiorze Świrszczyńskiej włączona również została rzeczywistość grobów. Dla mieszkańców Warszawy ruiny zniszczonego miasta stały się bezimienną mogiłą.

Słownik

hekatomba

(gr. *hekatómbe* – sto wołów, od *hekatón* – sto i *boús* – wół) poświęcenie życia wielu ludzi dla jakiejś sprawy; zagłada wielkiej liczby ludzi

synekdocha, *pars pro toto*

(gr. *sunekdokhē* – wspólne otrzymywanie) figura stylistyczna polegająca na zastąpieniu nazwy przedmiotu nazwą jego części, np. żołnierz poszedł na wojnę, zamiast: wojsko; policzył głowy, zamiast: policzył ludzi

Polecenie 1

Wysłuchaj recytacji wierszy Anny Świrszczyńskiej. Zwróć uwagę na realistyczne sceny. Określ ich funkcje w tekstach autorki.

Polecenie 2

Omów na podstawie przedstawionych wierszy, jak sanitariuszka widzi powstanie warszawskie.

((Anna Świrszczyńska

Nosiłam baseny

Byłam posługaczką w szpitalu
bez lekarstw i bez wody.

Nosiłam baseny
z ropą, krwią i kałem.

Kochałam ropę, krew i kał,
były żywe jak życie.
Życia było dookoła
coraz mniej.

Kiedy ginął świat,
byłam tylko dwojgiem rąk, co podają
rannemu basen.

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Nosiłam baseny*, [w:] tejże, *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 293.

Anna Świrszczyńska

Nosiłam baseny

Byłam posługaczką w szpitalu

bez lekarstw i bez wody.

Nosiłam baseny

z ropą, krwią i kałem.

Kochałam ropę, krew i kał,

były żywe jak życie.

Życia było dookoła

coraz mniej.

Kiedy ginął świat,

byłam tylko dwojgiem rąk, co podają

rannemu basen.

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Nosiłam baseny*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 293.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

((Anna Świrszczyńska

Szpital

Pożar cierpienia

buchał oknami,

konali rzędami na podłodze,

stawiałam nogi

między krzyczące usta i oczy.

Każde ciało było twierdzą

zamkniętą na usta i oczy,

w której śmierć i życie
toczyły pojedynek na śmierć i życie.

Wszędzie poniewierały się
klejnoty męstwa i nadziei,
szpital był skarbcem
skarbów bez ceny.

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Szpital*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 292.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PNToGTomK>

Anna Świrszczyńska

Szpital

Pożar cierpienia
buchał oknami,
konali rzędami na podłodze,
stawiałam nogi
między krzyczące usta i oczy.
Każde ciało było twierdzą
zamkniętą na usta i oczy,
w której śmierć i życie
toczyły pojedynek na śmierć i życie.
Wszędzie poniewierały się
klejnoty męstwa i nadziei,
szpital był skarbcem
skarbów bez ceny.

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Szpital*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 292.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Anna Świrszczyńska

“ *Dziewczyny z noszami*

Przez góry gruzów
przez płonące bramy
po bruku rozstrzeliwanym kulami
biegną dźwigając na noszach
ciała człowiecze.

Bezsenne oczy
szukają na barykadach
tych co padli.

Wychudłe palce
dźwigają z kałuży krwi
konające głowy.

A kiedy trafi ich pocisk
umierając
będą myślały z rozpaczą
kto dalej poniesie nosze
pod kulami.

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Dziewczyny z noszami*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 283.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PNToGTomK>

Anna Świrszczyńska

Dziewczyny z noszami

Przez góry gruzów

przez płonące bramy

po bruku rozstrzeliwanym kulami

biegną dźwigając na noszach

ciała człowiecze.

Bezsenne oczy

szukają na barykadach

tych co padli.

Wychudłe palce

dźwigają z kałuży krwi

konające głowy.

A kiedy trafi ich pocisk

umierając

będą myślały z rozpaczą

kto dalej poniesie nosze

pod kulami.

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Dziewczyny z noszami*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 283.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

((Anna Świrszczyńska

Szli kanałami

Szli kanałami

niosła go na plecach

po piersi w śmierdzącym kale

w ciemności bez powietrza

potykała się o trupy

tych co się potopili

czepiała się śliskich ścian

po których pełzały szczury

mówiła: poruczniku

niech pan się trzyma za szyję

to już niedługo.

Szli kanałami bładzili

niosła go na plecach

dziesięć godzin.

Gdy wyszła na ulicę
Pod niebo czystej nocy
sanitariuszki powiedziały:
przyniosłaś trupa.

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Szli kanałami*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 314.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PNToGTomK>

Anna Świrszczyńska

Szli kanałami

Szli kanałami
niosła go na plecach
po piersi w śmierdzącym kale
w ciemności bez powietrza
potykała się o trupy
tych co się potopili
czepiała się śliskich ścian
po których pełzały szczury
mówiła: poruczniku
niech pan się trzyma za szyję
to już niedługo.

Szli kanałami błądzili
niosła go na plecach
dziesięć godzin.

Gdy wyszła na ulicę
Pod niebo czystej nocy
sanitariuszki powiedziały:

przyniosłaś trupa.

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Szli kanałami*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 314.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

((Anna Świrszczyńska

Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając

Żeby wszystkie kule na świecie
trafiły we mnie,
toby już nie mogły trafić w nikogo.

I żebym umarła tyle razy,
ile jest ludzi na świecie,
żeby oni nie musieli już umierać,
nawet Niemcy.

I żeby ludzie wcale nie wiedzieli,
że ja umarłam za nich,
żeby nie było im smutno.

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 303.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PNToGTomK>

Anna Świrszczyńska

Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając

Żeby wszystkie kule na świecie
trafiły we mnie,
toby już nie mogły trafić w nikogo.

I żebym umarła tyle razy,
ile jest ludzi na świecie,
żeby oni nie musieli już umierać,
nawet Niemcy.

I żeby ludzie wcale nie wiedzieli,

że ja umarłam za nich,

żeby nie było im smutno.

Źródło: Anna Świrszczyńska, *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając*, [w:] *Budowałam barykadę. Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 303.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż formę wypowiedzi młodocianej sanitariuszki z wiersza *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając*.

- ☐ modlitwa błagalna
- ☐ modlitwa żałobna
- ☐ modlitwa dziękczynna
- ☐ modlitwa uwielbienia

Ćwiczenie 2

Jakie cechy dotyczące podmiotu lirycznego można wyczytać z wiersza *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając*? Zaznacz je.

- ☐ szacunek dla każdego człowieka
- ☐ humanizm
- ☐ egoizm
- ☐ poświęcenie
- ☐ egotyzm

Ćwiczenie 3

Znajdź w wierszu *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając* fragment, w którym została zawarta ostatnia myśl sanitariuszki. W dwóch zdaniach opisz tragedię bohaterki wiersza.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj argumenty do dwóch tez interpretacyjnych.

Wiersz *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając* to wypowiedź małej dziewczynki.

Podmiot liryczny martwi się o uczucia tych, których ocali.

Podmiot liryczny żałuje wroga.

Podmiot liryczny widzi ogrom wojennego cierpienia.

Wiersz *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając* to wypowiedź dojrzałej kobiety.

Podmiot liryczny wierzy, że umierając za wszystkich ludzi, ocali ich od cierpienia.

Ćwiczenie 5

Z wiersza Anny Świrszczyńskiej *Dziewczyny z noszami* wynotuj cytaty obrazujące drogę sanitariuszek i ich działania.

Cytaty obrazujące drogę sanitariuszek

Cytaty obrazujące działania sanitariuszek

Cytaty obrazujące drogę sanitariuszek

„Przez góry gruzów
przez płonące bramy
po bruku rozstrzeliwanym kulami”

Cytaty obrazujące działania sanitariuszek

„biegną dźwigając na noszach
ciała człowieka.”

„Bezsenne oczy
szukają na barykadach
tych co padli.
wychudłe palce
dźwigają z kałuży krwi
konające głowy.”

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij znaczenie synekdoch w wierszu *Dziewczyny z noszami* Anny Świrszczyńskiej.

Synekdocha

„Bezsenne oczy
szukają na barykadach
tych co padli.”

„wychudłe palce
dźwigają z kałuży krwi
konające głowy.”

Znaczenie figury stylistycznej

Ćwiczenie 7

Podkreśl wszystkie czasowniki w czasie przeszłym występujące w wierszu Anny Świrszczyńskiej *Szli kanałami*.

 czerwony

Szli kanałami
niosła go na plecach
po piersi w śmierzącym kale
w ciemności bez powietrza
potykała się o trupy
tych co się potopili
czepiała się śliskich ścian
po których pełzały szczury
mówiła: poruczniku
niech się pan trzyma za szyję
to już niedługo.
Szli kanałami bładzili
niosła go na plecach
dziesięć godzin.
Gdy wyszła na ulicę
Pod niebo czystej nocy
sanitariuszki powiedziały:
przyniosłaś trupa.

Anna Świrszczyńska, *Budowałam barykadę*, [w:] tejże, *Wybór wierszy*, Warszawa 1980, s. 314.

Ćwiczenie 8

Oceń prawdziwość zdań dotyczących wiersza *Szli kanałami*. Zaznacz w tabeli *Prawda*, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub *Fałsz* – jeśli jest fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Częste używanie czasowników buduje sprawozdawczy styl wypowiedzi.	☐	☐
Czasowniki użyte w wierszu implikują podróż kanałami.	☐	☐
Czasowniki są jedynym sposobem budowania rytmu w wierszu.	☐	☐
Czasowniki użyte w wierszu budują dynamikę wypowiedzi lirycznej.	☐	☐

Ćwiczenie 9

Znajdź w wierszu *Szli kanałami* fragmenty podkreślające naturalizm przedstawionej sytuacji. Określ funkcję takiego sposobu obrazowania.

Praca domowa

Na podstawie wierszy *Dziewczyna z noszami*, *Szli kanałami*, *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając* Anny Świrszczyńskiej oraz innych znanych ci tekstów literackich napisz, jak była postrzegana powstańcza sanitariuszka.

Dla nauczyciela

Autor: Piotr Obolewicz

Przedmiot: Język polski

Temat: *Budowałam barykadę* – powstanie warszawskie oczami sanitariuszki w poezji Anny Świrszczyńskiej

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

8) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego: aliterację, paronomazję, kontaminację, metonimię, synekdochę, synestezję, odmiany inwersji, gradację; określa ich funkcje;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- prezentuje samodzielnie przygotowaną prezentację multimedialną;
- bierze udział w dyskusji na temat poświęcenia;
- określa na podstawie wierszy sposób widzenia powstania warszawskiego przez sanitariuszkę.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;

- dyskusja;
- prezentacja multimedialna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel loguje się na platformie. Udostępnia uczniom e-materiał *Budowałam barykadę – powstanie warszawskie oczami sanitariuszki w poezji Anny Świrszczyńskiej*. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Wprowadzenie” i „Przeczytaj” oraz z multimedium „Audiobook”, tak aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i rozwiązywać zadania.
2. Nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie prezentacji multimedialnej na temat powstania warszawskiego. Prezentacja powinna zawierać: ramy czasowe wydarzenia, przyczyny i skutki, dane liczbowe (np. liczba ofiar, dane dotyczące uzbrojenia itp.), zdjęcia – kadry nawiązujące do tematu.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat poświęcenia. Prosi, by uczniowie podali zawody, które wpisują się w zakres słowa „poświęcenie”. Następnie uczniowie podają przykłady konkretnych osób, których poświęcenie miało pozytywne rezultaty dla społeczeństwa.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi chętne osoby o zaprezentowanie prac wykonanych przed lekcją. Po przedstawieniu prezentacji multimedialnych wskazany uczeń czyta fragment „Powstanie warszawskie” z sekcji „Przeczytaj” jako podsumowanie tej części rozważań.
2. Wybrana osoba omawia krótko informacje zamieszczone w sekcjach „Wprowadzenie” i „Przeczytaj”, aby przybliżyć kontekst lekcji.
3. Nauczyciel prezentuje uczniom utwór zespołu Lao Che *Godzina „W”*. Uczniowie udzielają ustnej odpowiedzi dotyczącej tego, jakich informacji o powstaniu dostarczają słowa piosenki.

4. Uczniowie przechodzą do multimediu bazowego. Jeśli jest taka potrzeba, jeszcze raz słuchają nagrań utworów Anny Świrszczyńskiej. Następnie wykonują dwa polecenia z sekcji „Audiobook”. Nauczyciel sprawdza poprawność wykonania zadań.
5. Nauczyciel dzieli klasę na trzy grupy. Zespół I zajmuje się ćwiczeniami od 1 do 4 z sekcji „Sprawdź się”. Grupa II wykonuje zadania 5 i 6, a grupa III od 7 do 9. Przedstawiciele drużyn prezentują wyniki swojej pracy po upływie określonego czasu.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zapisuje na tablicy pytania: Jak Anna Świrszczyńska przedstawiła w swoich utworach powstanie warszawskie?, Jak oceniasz pracę powstańczej sanitariuszki?, W jaki sposób tomik *Budowałam barykadę* wpłynął na twoje postrzeganie powstania warszawskiego? Uczniowie udzielają ustnych odpowiedzi.

Praca domowa:

1. Na podstawie wierszy *Dziewczyny z noszami*, *Szli kanałami*, *Czternastoletnia sanitariuszka myśli zasypiając* Anny Świrszczyńskiej oraz innych znanych ci tekstów literackich napisz, jak była postrzegana powstańcza sanitariuszka.

Materiały pomocnicze:

- *Przygotowanie ucznia do odbioru różnych tekstów kultury*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków.
- Renata Stawowy, „*Gdzie jestem ja sama*”: o poezji Anny Świrszczyńskiej, Kraków 2004.
- strona Muzeum Powstania Warszawskiego <https://www.1944.pl>.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimediu „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.